

UZ PROSLAVU 40. OBLJETNICE RADA ANAMARIJE STARČEVIĆ ŠTAMBUK U KNJIŽNICI IEF-a



Dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, Lovran, 2023.

UZ RADOVE POSVEĆENE OBILJEŽAVANJU 40 GODINA RADA I DJELOVANJA ANAMARIJE STARČEVIĆ ŠTAMBUK*

Tri priloga kojima u ovom broju obilježavamo četrdeset godina knjižničarskog rada i djelovanja Anamarije Starčević Štambuk oslikavaju tek dio njezine svestrane osobnosti. Dva osvrti, iz pera Milke Tice i Jasne Čapo, izvlače na svjetlo dana brojne stručne zadatke, poslove, izazove i postignuća zahvaljujući kojima je diplomirana filozofkinja i komparatistica književnosti postala voditeljica knjižnice Instituta za etnologiju i folkloristiku te knjižničarska savjetnica. Široko humanističko obrazovanje, kao i bogato obiteljsko intelektualno i umjetničko nasljeđe, zasigurno je pomoglo Anamariji Starčević Štambuk da se snađe u složenim okolnostima društvenopolitičkih promjena, ali i da svoje redovite obaveze u knjižnici, usred ratnih okolnosti, prilagodi zahtjevnim procesima informatizacije i kompjutorizacije te da zaokruži napore institutskih kolegica Vesne Turčin i Mirene Pavlović na stvaranju jedinstvenog institutskog informacijskog sustava.

U tekstu "Ukorak s knjižničarkom Anamarijom Starčević Štambuk" Milka Tica, knjižničarka i suradnica iz Knjižnice Medveščak te dugogodišnja prijateljica, pedantno navodi brojne bibliotekarske i druge stručne zadatke koje je sebi svojstvenom poduzetnošću, energičnošću i dobrohotnošću obavila Anamarija. Tu su svoje mjesto našli stručni radovi iz bibliotekarstva, ali i iz drugih područja, osvrti i eseji, brojne tematske i kumulativne bibliografije suradnika i suradnica IEF-a, izrada stručnih kazala i indeksa, tematske (klasične i virtualne) izložbe, uredništva pojedinih knjiga, članstva u uredništvu strukovnih časopisa, predavanja i promocije knjiga, ispomoc oko uspostavljanja drugih stručnih knjižnica, aktivnosti u Zagrebačkom knjižničarskom društvu, sudjelovanje na domaćim i međunarodnim stručnim skupovima, posebno na Danima specijalnih i visokoškolskih knjižnica te na Seminaru Arhivi, knjižnice, muzeji (AKM), u organizaciji Hrvatskog knjižničarskog društva. Pri tom je strukovnom društvu godinama djelovala i kao članica Komisije za glazbene knjižnice i zbirke. Neprocjenjiva je i koordinatorska uloga Anamarije Starčević Štambuk na projektu uvođenja interneta i razvijanja akademske i istraživačke mreže CARNET (od

* Uredništvo *Narodne umjetnosti* zahvaljuje kolegici Valentini Gulin Zrnić na inicijativi te uredničkoj brizi oko ovog malenog, s ljubavlju pripremanog temata!

studenog 1992. godine pa sve do zapošljavanja prvog informatičara 2012. godine), kao i redovitog uključivanja Instituta u obilježavanje manifestacija Noć knjige i Mjesec hrvatske knjige, ili pak uspostavljanja institutskih rituala poput transgeneracijskog okupljanja povodom blagdana sv. Nikole.

No pored zavidnog stručnog znanja, informatičkih vještina te organizacijskih sposobnosti, možda je najvažnija uloga Anamarije Starčević Štambuk, kojoj se svi prisno obraćamo nadimkom Anana, u pretvaranju institutske knjižnice u *treći prostor* i mjesto *dovoljno dobrog života* o kojem na inovativan način piše sociologinja Sara Uršić u prilogu "Atmosfera knjižnice: autoetnografija svakodnevnog grada". Naime, upravo je Ananina srdačnost, susretljivost, kolegijalnost, suosjećajnost i sposobnost uživanja u tuđe probleme, osobne i znanstveničke jadikovke, kao i sindikalno pružanje konkretne pomoći, bila (i još uvijek jest) generator bibliotečne atmosfere dobrodošlice i socijalnosti s familijarnim osjećajem pripadnosti (danas već velikoj) institutskoj "obitelji". Institutaska knjižnica nisu samo zidovi od knjiga i časopisa, izloženi noviteti, povremene izložbe, poster i koji promoviraju institutska izdanja i tekuće projekte, veliki prozori odakle dopiru zvukovi ulice i mirisi tržnice, redovite Tribine IEF-a, sjednice znanstvenog vijeća i *brifinzi* utorkom. Ona je prije svega mjesto svakodnevnih susreta, stručnih i usputnih razgovora, terapijskih priča, usklađivanja afektivnih atmosfera; središnji "prostor socijalizacije, oblikovanja identiteta te ritmizacije svakodnevice" u kojem se doživljava instituta "manifestira u svojoj najintimnijoj, a ipak kolektivno dijeljenoj formi", prije svega kroz "stvaranje atmosfere brige i povezanosti" za koju je najzaslužnija Anamarija Starčević Štambuk.

Treći prilog u ovom bloku, "Knjižničarka velikoga srca: uz odlazak u mirovinu Anamarije Starčević Štambuk", napisala je Ananina kolegica i dobra prijateljica, akademkinja Jasna Čapo. Riječ je o intimnom, autoetnografskom osvrtu na četiri desetljeća zajedničkog dijeljenja institutskih dana, interesa i preokupacija te povremenih zajedničkih istraživačkih poduhvata, u kojima su privatno i javno, osobno i zajedničko, rad i radost, nerazmršivo isprepleteni. Zahvaljujući Jasninom živom prisjećanju saznajemo niz dodatnih informacija o višestrukim angažmanima Anamarije Starčević Štambuk u profesionalnim, humanitarnim i društvenim krugovima, o velikom utjecaju obitelji, kroz više generacija, na njezinu osobnost, intelektualni habitus i duhovnu postojanost.

A upravo su se kod Anane, usuđujem se reći, na neuobičajeno kreativan i produktivan način spojile silnice kršćanskog i feminističkog svjetonazora, majčinski i borbeni gard, samoživost i etika skrbi i brige, povjerenje u snagu duha i vlastite snage, kao i sposobnost samoosnaživanja i samoiscjeljenja. Ne slučajno, uložila je mnogo truda u publiciranje neobjavljenih ili pak rasutih tekstova Lydie Sklevicky, uključujući i posljednju audioknjigu *U potrazi za drugim spolom*, u suradnji s Hrvatskom knjižnicom za slijepe, kao i u oživljavanje lika i djela svoje bake Antice Juras-Ljubić, jedne od prvih fakultetski obrazovanih prirodoslovki. Njezin posljednji, kreativni iskorak u "digitalnu sferu" projekt je institutskih *podcast* razgovora s kolegicama značajnim za institutsku povijest, a koji je započela intervjuima s bivšom knjižničarkom Vesnom Turčin i tajnicom Katarinom Bišćan.

Ananu sam često zaticala za njezinim strojem nakon završetka radnog vremena, ali ne sjećam se da se ikad žalila na uvjete rada, preopterećenost obavezama ili pritisak neumitnih rokova. Ostaje tajnom kako uz mnoštvo obiteljskih obaveza, brigu o djeci, a odnedavno i unucima, uspijeva tako predano, svesrdno i učinkovito skrbiti o drugima utjelovljujući kršćanski i feministički ideal etički odgovorne (poliperspektivne) brige, usklađujući "razum i osjećaje". Kod nje iskrena briga za drugog ne slabi, nego jača kako nekog suradnika/icu IEF-a dostižu godine, bolest, nemoć i ovisnost o bližnjima. Ona je mnogima bila bliža, prisnija i učinkovitija od članova vlastite obitelji, svaki put iznova potvrđujući da je zaslužna za etiku skrbi i etos familijarnosti po kojoj je Institut jedinstveno mjesto ne samo vrsnih znanstvenih istraživanja nego i kvalitetnih međuljudskih odnosa, unatoč svih prijepornih trenutaka u dinamičnom životu jedne institucije.

U ime uredništva *Narodne umjetnosti* i cijelog Instituta, čestitam kolegici Anamariji Starčević Štambuk, našoj dragoj Anani, na uspješnih četrdeset godina rada i djelovanja u knjižnici Instituta za etnologiju i folkloristiku uz iskrene želje za mirnijim, ali jednako kreativnim umirovljeničkim danima!

Renata Jambrešić Kirin
u ime Uredništva *Narodne umjetnosti* i cijelog kolektiva IEF-a



Anamarija Starčević Štambuk i djelatnici IEF-a u novom prostoru, Šubićeva 42, 2006. Snimio Ivan Lozica. IEF foto 56289.

ATMOSFERA KNJIŽNICE: AUTOETNOGRAFIJA SVAKODNEVNOG GRADA

SARA URSIĆ

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

Prethodno priopćenje
Primljeno: 18. 4. 2025.
Prihvaćeno: 23. 5. 2025.
DOI: 10.15176/vol62no110
UDK 027.52
021.4
39-027.541

Ovaj rad istražuje ulogu knjižnice kao ključnog elementa svakodnevnog urbanog života, polazeći od koncepta trećeg mjesta i trećeg prostora te koristeći autoetnografiju kao metodološki okvir. Kroz osobnu naraciju autorica analizira kako knjižnica nadilazi svoju institucionalnu funkciju i postaje prostor socijalizacije, identifikacije, emocionalne sigurnosti i urbane ritmizacije. Knjižnica se promatra kao mikrokozmos svakodnevnog grada, prostor atmosfere, brige i trajanja gdje se kroz osjetilne doživljaje, rutinu i kolektivno pamćenje oblikuju osjećaji pripadnosti i kontinuiteta. Rad naglašava važnost knjižnice u očuvanju spontanosti i mekoće urbanog života, posebno u kontekstu ubrzanja i digitalizacije. Atmosfera knjižnice interpretira se kao temeljna dimenzija urbanog postojanja, omogućujući korisnicima predah, susret i tišinu unutar fragmentirane svakodnevice. Autoetnografski pristup otvara prostor za razumijevanje knjižnice kao emocionalnog i socijalnog sidrišta, mjesta gdje grad postaje osoban, dostupan i *dovoljno dobar* za življenje.

Ključne riječi: knjižnica, svakodnevni grad, atmosfera, prostor, autoetnografija

UVOD

Koncept atmosferskog grada naglašava da urbani prostor nije samo zbir fizičkih elemenata i funkcionalnih odnosa nego živa mreža osjećaja i raspoloženja koja se prelama kroz materijalnost, društvene prakse i tjelesne senzacije. Gernot Böhme (1993) naglašava da atmosfera nije tek estetski dodatak prostoru, nego "temeljni fenomen" kroz koji se prostor i tijelo usklađuju u zajedničkom doživljaju. Tim Edensor (2014) dalje ukazuje na to da snaga atmosfera leži u svakodnevnom, često neopaženim interakcijama tijela i okoline. U atmosferskom gradu fokus se prebacuje s monumentalnih simbola i dizajnerskih intervencija na mikroprakse: promjenu svjetla, šum koraka, mirise ili čak titraje temperature. Mikkel Bille i Siri Schwabe (2023) pokazali su načine na koje stanovnici svakodnevno

reproduciraju, modificiraju i koriste atmosfere kao svojevrsnu praksu otpornosti specifičnih prostora. Oni prigovaraju tradicionalnom fokusu na *doživljajni intenzitet* te predlažu razumijevanje atmosfere kao prostornog iskustva stalnog usklađivanja s materijalnim svijetom te dokazuju da se urbane atmosfere stvaraju kroz svakodnevne prakse, a ne kroz spektakularne intervencije. Na sličnom tragu i Sarah Pink (2014) identificira atmosferu kao rezultat interakcije tijela, stvari i kulture tkanjem mikropraksi koje proizvode osjećaj sigurnosti i pripadnosti. Važno je naglasiti da atmosfere nisu puko pozadinsko zračenje prostora, nego aktivni nositelji moći: komercijalni trgovački centri sustavno kroje uniformne, potrošački orijentirane atmosfere svjetlom, glazbom i mirisima, dok spontani javni događaji ili improvizirane zelene oaze u napuštenim zgradama generiraju drukčije, subverzivne valove raspoloženja koji osporavaju dominantne tržišne norme (Böhme 1993; Anderson 2009). Ritmovi svakodnevne, žurba na posao, popodnevna pauza uz kavu ili večernja šetnja ne postoje izolirano, nego su prepleteni slojevima atmosferskih utjecaja koji moduliraju brzinu i kvalitetu naših iskustava. U okviru koncepta atmosferskog grada, knjižnice se pojavljuju kao mikroprostori u kojima se grad manifestira u svojoj najintimnijoj, a ipak kolektivno dijeljenoj formi. Melike Peterson (2023) identificira javne knjižnice kao mjesta u kojima se isprepliću atmosfere dobrodošlice i socijalnosti, stvarajući osjećaj pripadnosti, ali istovremeno i slojeve nelagode koje korisnici jednako pažljivo pregovaraju. Iako se u istraživanjima suvremenog grada često pojavljuje tek kao arhitektonski objekt ili servisna ustanova, knjižnica je važan atmosferski čvor u kojem se susreću materijalni svijet, tjelesne prakse i osjećaji prostorne prisutnosti. Umjesto da knjižnicu razumijemo primarno kroz socijalnu dinamiku koncepta *trećeg mjesta*, u ovom radu se oslanjam na koncept *dovoljno dobrog života* Daniela Millera (2024), koji ističe važnost svakodnevnih praksi održive pažnje i refleksije. Prema tom pristupu, knjižnična atmosfera nije intenzivan afektivan vrhunac, nego stalan i nenametljiv sloj osjetilnih i emotivnih impulsa koji podržavaju svakodnevne strategije usporavanja. U skladu s time, knjižnica nudi *dovoljno dobar* ambijent: ne nužno dramatične prostorne i društvene intervencije, nego atmosferu *skrbi* koja afirmira inkluziju i zajedničko dobro. Dok pojam *trećeg mjesta* (Oldenburg 1989) ističe društvenu funkciju prostora kao mjesta susreta i razmjene, koncept *dovoljno dobrog života* objašnjava kako knjižnica kontinuirano podržava emocionalno i senzorno usklađivanje pojedinca s gradskim ritmovima, bez potrebe da se prostor afirmira kroz događanja ili *brendiranje* instalacije. U tom svjetlu, knjižnica postaje prostor *dovoljno dobrog života*: ambijent u kojem se brišu oštri rubovi gradskog ubrzanja, omogućujući sklad kroz temporalnost svakodnevne.

Ta svakidašnja atmosfera knjižnice je trajna, nenametljiva i neposredno prisutna i ne traži idealnu harmoniju, nego održivost. Knjižnični rituali, poput dugog promatranja naslova na polici ili trenutka smirenosti dok se sjedi pod toplim svjetlom, oblikuju slojeve atmosfere u kojima se odražavaju digitalizacija, globalizacija i promjene u kulturnim praksama. Uz osobnu dimenziju, knjižnice su često ključni pokazatelji promjena u društvenim i ekonomskim strukturama (Aabø i Audunson 2012; Shovelin 2013). Način na koji korisnici percipiraju i koriste knjižnice može ukazivati na društvene nejednakosti, pristup

obrazovanju i kulturne navike određene zajednice. Razvoj knjižnica, oblikovanje i korištenje reflektiraju šire društvene trendove, uključujući digitalizaciju, globalizaciju i promjene u načinu života (Bertot, Jaeger i Langa 2016; Nevárez 2021). Knjižnica, smještena unutar tih transformacija, ne unosi dodatni intenzitet, nego prati i usklađuje cikluse. Upravo u toj ritmičkoj fleksibilnosti leži sposobnost da postane “otporni” čvor usporavanja unutar ubrzanog gradskog pulsa.

U ovom se radu metodom autoetnografije naglašava osobna dimenzija iskustva knjižnice, koja ukazuje na njezinu višestruku ulogu u individualnom i kolektivnom urbanom životu. Kao simbol djetinjstva i odrastanja, knjižnica se ovdje interpretira ne samo kao institucija pristupa znanju; štoviše, ona se promatra kao prostor socijalizacije, oblikovanja identiteta te ritmizacije svakodnevice, ali i stvaranja atmosfere brige i povezanosti. Kroz bilježenje malih, ali značajnih praksi otkrivam kako se u njima talože atmosferski slojevi koji balansiraju između životnog i dnevnog ritma u gradu, gradeći nevidljivu mrežu povezanosti. Cilj ovog rada je ukazati na atmosferu knjižnice koja nije prolazna senzacija, nego aktivni prostorno-vremenski sloj značenja i osjeta koji pridonose održivosti, otpornosti i maštovitosti suvremenog urbanog dovoljno dobrog života.

KRATKO O METODOLOGIJI

U ovom se radu primjenjuje autoetnografija kao kvalitativna istraživačka metoda usmjerena na analizu osobnog iskustva u kontekstu društvenih struktura i svakodnevnih praksi. Kao pristup koji se oslanja na introspektivne, refleksivne i narativne tehnike, autoetnografija omogućuje povezivanje mikrodoživljaja s makrosocijalnim procesima. U tom je smislu ona posebno pogodna za analizu prostora poput knjižnice, čije značenje nadilazi institucionalne funkcije i oblikuje se kroz ponavljajuće, osjetilne i emocionalne dimenzije svakodnevnog korištenja.

Iako je autoetnografija široko prihvaćena u antropologiji, obrazovnim znanostima i kulturnim studijima (Ellis et al. 2011; Pink 2009), u okviru sociologije i dalje zauzima rubnu poziciju. To je dijelom rezultat dominacije racionalističkih i kvantitativnih pristupa u proučavanju društvenih fenomena, ali i metodoloških normi koje favoriziraju objektivnu distancu. Ipak, recentni doprinosi unutar sociologije svakodnevice (Neal i Murji 2015; Back 2007) sve više afirmiraju važnost uvida koji proizlaze iz subjektivnog, tjelesnog i situiranog znanja. Autoetnografija u tom kontekstu ne predstavlja odstupanje od sociološke analize, već njezinu nadogradnju – metodološki most između pojedinačnog iskustva i društvene stvarnosti.

Upravo je atmosfera, kao osjetilna, afektivna i vremenski utemeljena dimenzija prostora primjer koncepta koji izmiče standardnim analitičkim alatima, a koji se kroz autoetnografski narativ može zahvatiti u svojoj punoći. Atmosfera nije ni potpuno subjektivna ni objektivna; kako tvrde Tim Ingold (2011) i Mikkel Bille i Tim Flohr Sørensen (2007), ona se stvara u

međuprostoru između tijela, materijalnosti i prakse. Autoetnografija omogućuje upravo tu vrstu uvida: pristup knjižnici ne samo kao fizičkom mjestu već kao iskustvu koje se oblikuje kroz ritmove kretanja, zvukove, mirise, interakcije i tišine. Korištenjem vlastitog životnog narativa, ova se analiza ukorjenjuje u mikropraksama koje čine svakodnevicu: ponavljanja, susrete, neformalne razgovore, afektivne registracije i sjećanja. Mikroperspektiva, kao metoda i epistemološki stav, ovdje nije marginalna, već je konstitutivna za razumijevanje knjižnice kao prostora atmosfere. Umjesto generalizacija, analitičko težište preusmjerava se na situirano znanje (Haraway 1988), na one nevidljive slojeve značenja koji se gomilaju kroz vrijeme i praksu. Ovakav pristup omogućava razumijevanje knjižnice ne kao univerzalne institucije, već kao konkretne, utjelovljene i emocionalno nabijene točke unutar urbanog tkiva. Upravo kroz tu prizmu knjižnica se interpretira kao prostorna manifestacija svakodnevice, ne samo kao institucija znanja već kao prostor atmosferske prisnosti, rutine, identifikacije i sjećanja.

Atmosfera knjižnice, kao pozadinska, ali uporna struktura osjećanja, ne može se kvantificirati, ali se može ispričati. A upravo je ta priča ono što otkriva koliko su i kako knjižnice utkane u emocionalnu topografiju grada.

ATMOSFERA SVAKODNEVNICE

Zašto knjižnicu smjestiti unutar svakodnevice? Upravo zato što pripada svakodnevnim praksama. Iako za većinu ljudi posjeti knjižnici nisu dio dnevne rutine, knjižnica, za razliku od drugih kulturnih institucija, posjeduje auru javnog prostora. Premda formalno ne ispunjava kriterije koji definiraju javni prostor, nerijetko se percipira upravo kao takav (Nevárez 2021; Peterson 2023). Upravo ta dvoznačnost između institucionalnog i osobnog, javnog i intimnog čini knjižnicu plodnim mjestom za istraživanje svakodnevnog urbanog iskustva. U mom slučaju, ta se dvoznačnost utjelovljuje u vrlo konkretnom prostoru i vremenu. Za mene, knjižnica prije svega nosi obrise djetinjstva i grada Splita. I postoji samo jedna, ona “moja”. Naime, moja je majka, nakon studija talijanistike i povijesti umjetnosti, čitav svoj profesionalni život provela u knjižnici Bol-Plokite u Tolstojevoj ulici u Splitu. Taj je prostor, udaljen svega pedesetak metara od našeg stana, oblikovao moj odnos prema knjižnici. Od treće do osamnaeste godine života knjižnica je bila moje svakodnevno mjesto, prostor igre, istraživanja, učenja i prisnosti.

S obzirom na to da se moja Biblioteka ne nalazi u monumentalnoj zgradi, ni na osobito značajnom urbanom mjestu, da je nema u turističkim prospektima i da se ničim ne izdvaja u okolnoj urbanoj morfologiji, teško ju je pozicionirati kao prepoznatljiv gradski *landmark*. Dvadeseto je stoljeće donijelo ekspanziju knjižnica u prostornom smislu pa su knjižnice postajale dio kulturne infrastrukture kvarta i susjedstva, a u posljednjih nekoliko desetljeća često se napuštaju središnje lokacije smještajući se u urbana područja koja treba revitalizirati (Nevárez 2021). U slučaju Biblioteke, riječ je o prvom ogranku splitske knjižnice

koji je građen za potrebe tzv. knjižnice slobodnog pristupa, a u vrijeme moga djetinjstva bila je to najveća knjižnica u Splitu. Svaki put kad bi me netko pitao gdje živim, odgovor “kod biblioteke” nije zahtijevao dodatna pojašnjenja. Iako to više nije ni jedina kvartovska knjižnica u Splitu, a ni najveća, knjižnica Bol-Plokite i dalje funkcionira kao urbani orijentir kako fizički tako i simbolički. Upravo iz toga proizlaze dvije razine prostornosti koje oblikuju doživljaj knjižnice: s jedne strane knjižnica kao dio urbanog izgrađenog okoliša, a s druge strane kao prostor koji se konstituira kroz praksu, korištenje i osobni doživljaj.

Upravo ta druga dimenzija, knjižnica kao prostor življenog iskustva, oblikovala je moje djetinjstvo. Dok sam bila mala, odlazila sam se igrati s knjigama i učiti čitati, *bauljala* sam po prostorijama i među policama koje su bile nepregledne i nestvarno visoke, prepunjene, pretežno, starim knjigama čije su stranice bile dobrono istrošene. Tlocrt knjižnice je bio vrlo pozivajući za igru, iako sumnjam da je to tada bio dio plana prilikom projektiranja. Troetažni otvoreni prostor, s dovoljno stepenica za preskakanje ili spuštanje na rukohvatu, vješanje na ogradi i preskakivanje ograde. Prostorije koje nisu bile javne imale su posebnu atmosferu, velike prostorije povezane uskim hodnicima prepunjenim kutijama gdje se moglo nestati u neredu. Cijeli je prostor mirisao na ljepilo s kojim su se krpale raspadnute tvrde korice, gusto i bijelo, koje i dalje za mene predstavlja univerzalni miris ljepila. Za razliku od javnog dijela knjižnice, ondje nije vladao red. Donekle je suviše naglašavati važnost reda u knjižnici s obzirom na to da postoji znanost koja se bavi sustavnošću tog reda, no nije naodmet podsjetiti se da je knjižnica je u svojoj srži kulturna institucija. Sintagma je to koja simbolizira formalnost, sustavnost i krutost koju podrazumijevaju institucije, dok je istovremeno simbolika knjižnice otvorenost, dostupnost i širina (znanja, prostora, ljudi). Knjižnice karakteriziraju pravila i red kako u oblikovanju prostora tako i u načinu korištenja i provođenju vremena. S obzirom na ta obilježja, one se na prvi pogled ne doimaju kao prostori otvorenosti, dobrodošlice ili društvenosti. Međutim, suvremena istraživanja ukazuju na to da knjižnice itekako mogu funkcionirati kao inkluzivni, fleksibilni i afektivno nabijeni prostori, koji nadilaze svoju institucionalnu funkciju (Spencer-Bennett 2020; Aabø i Audunson 2020; Robinson 2014). Upravo unutar takve interpretacije knjižnice kao višeslojnog prostora, između reda i slobode, strukture i igre moguće je razumjeti i moje vlastito iskustvo. Bez nadzora, uživala sam potpuno povjerenje u prostoru Biblioteke, koji sam koristila za slobodnu igru. Penjala sam se i zavlčila ispod masivnih drvenih polica, na mjestima već pohabanim, gdje je drvo promijenilo boju ili postalo hrapavo i grubo, s komadićima koji su redovito završavali u mojim prstima. “Opet mi je ušla štenca, mama”, vikala bih sa suzama u očima. Dolazak novih knjiga u knjižnicu bio je popraćen specifičnim senzornim iskustvom, mirisom čistog, nepročitanog papira, koji i danas najviše volim. U digitalno doba, odnos s papirom postaje specifičan oblik kulturne i društvene identifikacije, pa i raslojavanja između onih koji preferiraju taktilnost tiskanih knjiga i onih koji prelaze na digitalne čitače. Ljubitelji papirnatih knjiga često izražavaju svoj stav s posebnim gnušanjem prema digitalnom formatu, a mnogi korisnici knjižnica vezuju se za ideju o “istrošenosti” knjige kao simbolu zajedničkog iskustva kroz izjave poput “volim čitati knjigu koju je već netko čitao jer se povezujem s tim nevidljivim drugima”. Ja ne. Više od svega volim čitati

novu knjigu. Onu koju još nitko nije dirao. Moja pozicija unutar Biblioteke, privilegirana blizinom i vremenom koje sam ondje provodila, dopuštala mi je upravo to: pristup prvim, netaknutim primjercima. U tom sam se prostoru razmazila jer su knjige bile moje, prve, čiste. Iako je očita vrijednost “pohabanosti” i njezina simbolička dimenzija zajedništva, meni su knjižnice ostale mjesto nečega netaknutog, novog, svježeg. U tom smislu, moj odnos prema knjižnici oblikovan je svakodnevnom blizinom, ponavljanjem i osjetilnim doživljajem prostora. Knjižnica nije bila monumentalna, ali je bila moja – dostupna, prisutna, prožeta teksturama i mirisima knjiga. Kroz tu svakodnevnu prisnost, prostor knjižnice prerastao je svoju institucionalnu funkciju i postao dio osobnog urbanog pejzaža, ispunjen značenjem koje se ne iscrpljuje u definicijama, već se gradi iskustvom.

ATMOSFERA BRIGE

Početkom osnovne škole naučila sam pažljivije dirati police, a moja uloga u knjižnici se promijenila. Zнала sam sve knjige na dječjem odjelu, gdje im je mjesto i koja im je oznaka i što znače slova i brojevi na džepiću i kartici na poledini knjige. Postojale su knjige koje nisam voljela samo zato što su stajale u mračnijem kutu dječjeg odjela i svaki put kada bih krenula prema tamo trčala bih da čim prije pospremim knjige na mjesto i vratim se na svoje sveto mjesto – pult. Točka simboličke kontrole i pregleda, odakle sam, s visoka, promatrala ostale korisnike: svoje vršnjake, stariju djecu i odrasle. To je bilo vrijeme bez strukturiranih edukativnih programa i organiziranih radionica. Djeca su dolazila samostalno, boravila u knjižnici spontano, crtajući, čitajući i šaptom komunicirajući. Ipak, povremeno bi se uključile knjižničarke, ispunjavajući prostor kreativnošću: izrađivali smo ukrase, pomagale su s lektirou ili jednostavno bile prisutne i podržavajuće. U toj suptilnoj podršci oblikovao se osjećaj komfora i sigurnosti koji, kako ističe koncept atmosfere brige, nije tek rezultat organiziranih praksi, već afektivnog odnosa prema prostoru i ljudima u njemu (Bille i Schwabe 2023). Briga, u ovom kontekstu, nije samo djelovanje već i osjećaj, prisutnost koja omogućuje opuštanje, povjerenje i osjećaj pripadnosti. S tim u vezi važno je spomenuti jedan interesantan fakt, a to je da su tada u Biblioteci radile isključivo žene, i bila je to nadasve heterogena grupa žena. Ujutro kada bih došla prije škole pozdraviti mamu i uzeti novce za *marendu*, u dnevnom boravku, tj. sobi s lijeve strane od ulaza, pila se turska kava. Soba je vječno mračna jer ima samo uske prozore ispod stropa i gleda na prolaz između zgrada. Namještaj se sastojao od Kraljevog namještaja, velikog crnog uredskog stola i crnih radnih fotelja. Svjetlo je uvijek bilo oskudno i cijela prostorija je bila depresivna. Zapravo, bila bi depresivna da unutra nije tekao vječni razgovor, a s obzirom na to da ljudi u Splitu ne pričaju tiho, depresivna prostorija pretvarala se u šušur glasova i uzvika. Razgovor se čuo s glavnog ulaza knjižnice, kao i miris kave i cigareta. Rječnik koji se koristio bio je iznimno bogat lokalnim izrazima koji su danas manje-više izumrli, a i *beštīmije* nisu bile rijetke. Ponekad, u toplijem dijelu godine kada su sva vrata bila otvorena, ispred knjižnice se moglo čuti sve o planiranim tjednim ručkovima, svađama s muževima

ili kritike društvenih zbivanja. Paradoks mediteranskog grada koji istovremeno sve želi skriti, a frekvencija uobičajenog govora omogućava da čitav kvart zna svu privatnost. Kada bih se ukazala na vratima, sramežljiva kakva sam bila, čini mi se da bih se svaki put zajapurila od uzvika s kojima bi me dočekale kao da sam princeza. Moj doživljaj pojedinih žena bitno je ovisio o izgledu i starosti, što znači da su starije gospođe bile veći autoritet bez obzira na položaj u hijerarhiji poslovanja ili ponašanja prema meni. Apsolutni *highlight* tog razdoblja bio je kada bi mi teta Jadranka dala da nekog upišem u veelik u knjigu upisa za što sam vježbala rukopis danima. Teta Jadranka je bila visoka plavuša koja je izgledala najslićnije lutki Barbie od svih žena koje sam ikad srela i imala je vilinski rukopis po mom tadašnjem mišljenju, još ga se dobro sjećam, a ja sam htjela isti takav rukopis. Vježbala sam predano i dugo dok se nisam približila njezinoj kaligrafiji. Zvuk nalivpera koje klizi po papiru čujem u knjižnici i sada kada ga odavno više nema. Ne treba posebno naglašavati da sam u svojoj glavi bila glavna zvijezda društva jer sam imala moć upisivanja u knjižnicu.

ATMOSFERA TRANSFORMACIJE

Ta se moć smanjivala kako je vrijeme prolazilo, proporcionalno s količinom vremena koje sam provodila u Biblioteci. U doba puberteta knjižnica je bila mjesto u kojem sam se skrivala kad sam “picavala” sate baleta. Baletni studio je, za razliku od knjižnice, bio mučilište u kojem sam bila nemoćna pred zvukovima glazbe koju nisam razumjela i ritma koji je isto tako ostao nejasan koncept. Nakon što sam osvijestila činjenicu da nikada od mene balerine neće biti, a istovremeno ne želeći to priznati roditeljima, smislila sam odličan plan koji je uključivao provođenje vremena u knjižnici za vrijeme baleta. Prisjetimo se da mi je mama tamo radila, samo u drugoj smjeni, tako da je moje “picavanje” bilo prilično upitno osmišljeno, ali tamo sam se osjećala sigurno. I svi su sve znali, ali nitko me nije ispitivao zašto sam tamo. Sigurno mjesto.

Odustajanje od baleta dodatno je prorijedilo dolaske u knjižnicu, a internet je zabio zadnji čavao u moj odnos s knjižnicom kakav je bio, posebno s prostorom. U srednjoj školi u knjižnicu sam odlazila “visiti” na internetu jer je bilo besplatno, a Biblioteka je i dalje bila dovoljno blizu doma prostorno i emocionalno. Nekađ u tom periodu knjižnica se renovirala, počelo se nazirati suvremeno oblikovanje pa su smeđu i crnu boju zamijenile plava i žuta, drvene stolove zamijenili su plastificirani, a sve više prostora na stolovima zauzimali su kompjuteri. Prostorna transformacija knjižnica odgovarala je transformaciji društva i načina života u gradu, pa je tada knjižnica započela svoj put prema *hubu* (kreativnog) grada, polifunkcionalnom prostoru čije oblikovanje postaje još jedan odgovor na potragu za autentičnošću. Svakodnevni ritmovi urbanog života značajno utječu na percepciju i atmosferu knjižnice. Henri Lefebvre (2004) u svojoj teoriji ritmanalize naglašava važnost ritmičkih interakcija između prostora i korisnika, a knjižnice funkcioniraju unutar tog okvira kao ritmične prakse ponavljanja (posudba knjiga, vraćanje, biranje), ali i mjesta diskontinuiteta gdje korisnici mogu pobjeći od ubrzanog urbanog života. Ritam življenog vremena

doživljavamo kao linearan kroz svakodnevne prakse, životna razdoblja ili život generalno. Ritam prostora i mjesta očituje se kroz strukturu prostornih elemenata izgrađenog okoliša, odnosno kroz aktivnosti kao odrednice mjesta. Dakle, kroz ritam kretanja, zaustavljanja i korištenja prostora kojim ga transformiramo. Suvremene knjižnice poput poznate Koolha-sove knjižnice u Seattleu ili pak one u Medellinu uzimaju u obzir sve te elemente ritma i aktivnosti specifičnog prostora i funkcije koje imaju. Funkcije knjižnice danas nisu ograničene na ciklički ritam posuđivanja knjiga i čitanja, već funkcionalne i prostorne promjene omogućuju da ona bude dio svakodnevnog vremena, no često su lišene spontanosti.

S obzirom na sadržaje koje suvremena knjižnica 21. stoljeća nudi, prostor je to koji teži biti istovremeno dnevni boravak, teatar, učilište i čitaonica i još štošta. S jedne strane, knjižnica je vrlo stabilan i prepoznatljiv element urbanog krajolika, a s druge, postmodernizacija i digitalizacija mogu je lako transformirati u neutralan servisni prostor ili u kreativni prostor. Međutim, ono što se s vremenom gubi je stanovita spontanost vremena i prakse knjižnice. Ovaj prijelaz može imati značajne posljedice na društvenu interakciju, čineći knjižnicu manje osobnim, a više automatiziranim prostorom. Svojevrсни *autoritet* knjižnice u prostornom i simboličkom kontekstu kao riznice preobilja knjiga i znanja, ideja i mašte, omekšava se drukčijim preobiljem, onim događajnim. U kontekstu urbanog prostora u cjelini, knjižnica postaje dinamični prostor mogućnosti i promjena, koji se otvara prema novoj urbanoj svakodnevnicu.

ATMOSFERA TIŠINE

Selidba u Zagreb na studij donijela je nove slojeve odnosa s knjižnicom, novu mikro- i makroprostornost. Opipljivo je bilo razočaranje zagrebačkim knjižnicama, koje nikako nisu bile doma ni prostorno, a pogotovo emocionalno. Nisu mirisale na kavu i cigarete, ni na posebno ljepilo, niti se čuo zvuk naliopera, uvijek je bila grobna tišina, knjižničarke su bile stroge i zaposlene. Moja Biblioteka nikad nije tako tiha, misao je koja me zauvijek prati u zagrebačkim knjižnicama. Taj očiti nedostatak (poznatih) zvukova, iako potpuno u skladu s funkcijom knjižnice, odredio je odnos s knjižnicama mog novog grada. Izostanak odnosa. Zagrebačke knjižnice su zauvijek ostale daleke, tihe i stroge. Nisam im ni dala šansu, kad bolje promislim. Spletom okolnosti, jer me očito knjižnice prate kao određujuća životna mjesta, jedna od boljih prijateljica koje sam upoznala na fakultetu bila je knjižničarka, pa sam povremeno dolazila u knjižnicu na Tomislavcu, ali ne kao korisnik knjižnice, nego da popijemo kavu u sivom malenom dvorištu gdje su zagrebačke knjižničarke postajale ljudi koji se smiju i pričaju i proizvode zvukove. Taj mini pokušaj zagrebačkih knjižnica da me zavedu ostao je na tome. Malenom, sivom i zapuštenom dvorištu koje daje glas strogim gospodama knjižničarkama. Ipak, zahvaljujući Vanji opet sam imala uvid u knjižnice "iznutra", a knjige su bile samo jednu poruku daleko: "Donesi mi sutra na predavanje *Sto godina samoće*, molim te".

ATMOSFERA SIGURNOSTI

Svaki odlazak u Split bio je obilježen odlaskom u Biblioteku, gotovo nikad zbog knjiga, već zbog ljudi jer su tamo bile *tete* koje sam znala cijeli život. Slušala sam priče o posjetiteljima, neke sam i sama poznavala jer je Biblioteka i njihovo mjesto već desetljećima. Sagledavajući to iz sadašnje perspektive, Biblioteka je uvijek bila mjesto gdje su se pronalazili oni kojima ne odgovara *mainstream* svijet ili oni koji ne odgovaraju trenutačnom društvenom ambijentu. Uostalom i ja sam bila jedna od njih skrivajući se od baleta koji je naglašavao moj nedostatak talenta i tjelesne proporcije. Za mnoge svakodnevne posjetitelje knjižnica je bila mjesto društvenog kontakta, usamljene umirovljenike koji su jedva čekali prozboriti taj dan koju riječ, prokomentirati politička i društvena zbivanja, požaliti se na vrijeme ili na zdravlje. Za mnoge “štrebere” knjižnica je bila mjesto gdje su bili ostavljeni na miru od svih, a za umjetničke duše mjesto inspiracije i kreacije. Knjižnica predstavlja istovremeno društveno, javno vrijeme, ali i vrijeme za sebe. Kate Spencer-Bennett (2020) opisuje važnost tog vremena u kontekstu žena i feminističke teorije tvrdeći da su knjižnice mjesta gdje se žene povezuju, gdje različiti narativi pričaju zajedničku priču, bez obzira na učestalost ili motivaciju korištenja. Činjenica je to koja se može primijeniti za sve ranjive skupine, osjećaj pripadnosti i tihe podrške.

Kao što se i svijet mijenjao, mijenjala se i knjižnica. Zvuk naliopera zamijenio je čitač barkoda i zvuk tipki na tipkovnici, a velika knjiga upisa pretvorila se, naravno, u kompjuter. Na Facebook stranicama knjižnice oglašavaju se izložbe, predavanja, pjesničke večeri i radionice, festivali, virtualni prostor knjižnice živi punim plućima. Moja kćer sad sjedi na pulu i skenira barkodove i pozdravlja ljude s *bebljim* glasićem i zagrebačkim naglaskom. Više “Baba, di si?” i trči kroz biblioteku. Ipak, nitko je ne zaustavlja ni ne utišava. Svi joj govore da je *lipotica*. Kako su godine prolazile slušala sam kako jedna po jedna gospođa odlaze u mirovinu (u najboljem slučaju) ili kako ih bolesti odnose i kako Biblioteka polako postaje *drugačije* mjesto, puno, puno tiše. Sada, gotovo 40 godina od mog ulaska u knjižnicu Bol-Plokite tamo više nema nikog poznatog. Prošlo je već pet godina da nisam ušla u Biblioteku, međutim, svaki put kad dođem doma, u Split, zgrada Biblioteke i dalje se vidi s balkona, rijetki ljudi koji ulaze kao da upuhuju kisik u staru zgradu. Istovremeno je vrijeme stalo i nestalo. Paradoks je da unatoč svijesti o promjeni i protoku vremena koje nemilosrdno ide dalje, vrijeme Biblioteke naprosto stoji.

AUTORITET U SVAKODNEVNOM I MEKOM GRADU

Istraživanje atmosferske dinamike knjižnice kroz autoetnografske zapise pokazalo je da atmosfera tog prostora ne djeluje kao prolazna senzacija, nego kao aktivni prostor-no-vremenski sloj značenja i osjeta. U biranju knjiga, kretanju među policama, susretima, ali i paradoksalnoj temporalnosti knjižnice, atmosfera se kontinuirano reproducira. Ne

radi se o jednom afektivnom vrhuncu, nego o protočnom nizu praksi koje tjeraju tijelo da uspori, a misli da se preslože. Autoetnografska refleksija na vlastite rituale otkrila je kako se atmosferski slojevi talože kroz praksu ponavljanja. U tom smislu knjižnica prestaje biti samo infrastruktura posudbe ili čitanja, i postaje živi organizam čija se otpornost i kreativnost grade iz našeg svakodnevnog sudjelovanja u prostoru. Knjižnica nije samo institucija znanja već i prostor atmosferskog, osjetilnog i emocionalnog doživljaja grada. Kroz osobnu povijest i iskustvo, knjižnica se otkriva kao mikrokozmos urbanog života, mjesto gdje se susreću trajanje i promjena, red i spontanost, javno i intimno. Upravo zato, knjižnica postaje paradigmatički primjer onoga što nazivamo *svakodnevnom gradom*, koji se ne iscrpljuje u spektaklu, infrastrukturi ili vidljivim simbolima, već u neupadljivim, ali ključnim praksama koje stvaraju osjećaj pripadnosti i kontinuiteta.

Kroz ritmove svakodnevne, ponavljanje, kretanje, dolaske i odlaske, susrete i tišine, knjižnica funkcionira kao prostor društvene skrbi, ali i osobne introspekcije. Njezin autoritet ne proizlazi iz monumentalnosti, već iz stabilnosti i otpornosti na urbanu preobrazbu. Ona je istovremeno prostor stabilnosti i transformacije, mjesto gdje se generacije susreću, gdje se prenosi znanje, ali i gdje se arhivira emocija.

U širem kontekstu suvremenog grada, knjižnica postaje odgovor na fragmentaciju urbanog života, pružajući prostor koji omogućuje susret, ritam, ali i predah. Atmosfera knjižnice, bogata kolektivnim i individualnim značenjima, djeluje kao korektiv ubrzanog urbanog tempa. Kroz mogućnosti koje pruža, od spontanih razgovora do tihih gesti svakodnevne podrške, knjižnica je prostor koji ne služi samo funkcionalnoj svrsi već i nježnoj dimenziji urbanog postojanja.

U ovom radu atmosfera se pokazuje kao ključni element u razumijevanju knjižnice kao urbanog fenomena. Ona nije samo dodatak prostoru nego njegov suštinski dio koji oblikuje iskustvo korisnika i istovremeno je proizvod njihovih interakcija, emocija i prisutnosti. Ovdje me nije zanimala knjižnica promatrana kroz standardne institucionalne okvire, već kroz mikroperspektivu svakodnevne, gdje se značenja ne proizvode putem funkcionalnosti, nego putem osjećaja, ritmova i osjetilnog doživljaja prostora.

Korištenjem autoetnografije kao metodološkog pristupa, naglašena je važnost osobnog i tjelesnog odnosa prema knjižnici, pri čemu se subjektivno iskustvo ne isključuje iz analize, već postaje legitimni izvor znanja. Upravo takva pozicija omogućuje uvid u one dimenzije knjižnice koje bi u makroanalitičkim pristupima ostale zanemarene: slojevitost zvukova kao komunikacija; briga koja nije formalizirana usluga, nego atmosfera prisutnosti; sigurnost koja ne proizlazi iz kontrole, nego iz poznatosti i ritma. Ovi elementi atmosfere utkani su u tkivo svakodnevnog grada i upravo oni knjižnicu čine prostorom koji nadilazi institucionalne i funkcionalne granice. Upravo kroz tu svakodnevnu atmosferu, knjižnica doprinosi stvaranju dovoljno dobrog grada, grada koji ne mora biti spektakularan, ali mora biti nježan, dostupan i smislen. Koncept *dovoljno dobrog života*, premda proizišao iz recentnih kritika urbanog ubrzanja, duboko je ukorijenjen u praksama koje knjižnica omogućuje: spontanost, nenametljivu socijalnost, mogućnost povlačenja i slobodu bivanja. Ona je

prostor koji se ne nameće, ali ostaje, srce kvarta, memorija zajednice i arhiv afektivnih krajobraza.

U trenutku kada se knjižnice sve češće promatra kroz optiku pametnog ili kreativnog grada, postoji rizik od gubitka njihove afektivne i zajedničke dimenzije. Autoetnografska naracija iznosi upravo tu tiho prisutnu vrijednost knjižnice, njezinu sposobnost da kroz neformalne susrete, ritmove posuđivanja i vraćanja knjiga, mirise, zvukove i sjećanja, postane dio osobne i kolektivne urbane povijesti. Dok napuštamo prostor knjižnice i vraćamo se u gradski kaos, nosimo sa sobom spoznaju da je upravo atmosfera opstojna tkanina svakodnevice. Ta spoznaja dovodi nas korak bliže shvaćanju grada ne kao nepomične kulise, nego kao dinamičkog partnera u našem nastojanju za dovoljno dobrim životom: mjesta gdje otpor, maštovitost i održivost nastaju iz ponavljanja jednostavnih, ali snažnih atmosferskih gesta.

Atmosfera knjižnice identificirana u ovom radu upućuje na njezinu važnost u oblikovanju *mekog, svakodnevnog* grada koji ne počiva isključivo na infrastrukturi i inovaciji, već na osjećaju pripadnosti, mogućnosti za predah, dijeljenje i ritmizaciju svakodnevice. U tom smislu, knjižnica nije samo fizički prostor već i simbolički reper kontinuiteta unutar grada koji se mijenja. Ona je, kako je ovaj rad nastojao pokazati, atmosfera sama, prostor koji diše ritmovima svojih korisnika, prostor koji pamti, ali i omogućuje buduće narative zajedništva.

LITERATURA I IZVORI

- Aabø, Svanhild i Ragnar Audunson. 2020. "Libraries as Public Sphere Institutions in the Age of Neoliberalism". *Library & Information Science Research* 42/1: 101002.
- Aabø, Svanhild i Ragnar Audunson. 2012. "Use of Library Space and the Library as Place". *Library & Information Science Research* 34/2: 138–149. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2011.06.002>
- Anderson, Ben. 2009. "Affective Atmospheres". *Emotion, Space and Society* 2/2: 77–81. <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2009.08.005>
- Back, Les. 2007. *The Art of Listening*. Oxford: Berg.
- Bertot, John Carlo, Paul T. Jaeger i Lesley A. Langa. 2016. "Public Libraries and the Internet 20 Years Later. Agency, Acculturation, and Communities". *The Library Quarterly* 86/4: 320–334.
- Bille, Mikkel i Tim Flohr Sørensen. 2007. "An Anthropology of Luminosity. The Agency of Light". *Journal of Material Culture* 12/3: 263–284. <https://doi.org/10.1177/1359183507081894>
- Bille, Mikkel i Siri Schwabe. 2023. "The Urban Atmospheres of City Life". *Journal of Urban Cultural Studies* 8/2: 45–61. <https://doi.org/10.4324/9781003379188>
- Böhme, Gernot. 1993. "Atmosphere as the Fundamental Concept of a New Aesthetics". *Thesis Eleven* 36/1: 113–126. <https://doi.org/10.1177/072551369303600107>
- Ellis, Carolyn, Tony E. Adams i Arthur P. Bochner. 2011. "Autoethnography. An Overview". *Forum. Qualitative Social Research* 12/1: Article 10.
- Edensor, Tim. 2014. "Notes on Atmosphere. Perfectionism, Politics and the Everyday". *Cultural Geographies* 21/1: 117–126.

- Haraway, Donna J. 1988. "Situated Knowledges. The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective". *Feminist Studies* 14/3: 575–599. <https://doi.org/10.2307/3178066>
- Ingold, Tim. 2011. *Being Alive. Essays on Movement, Knowledge and Description*. London, New York: Routledge.
- Lefebvre, Henri. 2004. *Rhythmanalysis. Space, Time and Everyday Life*. London, New York: Continuum.
- Miller, Daniel. 2024. *The Good Enough Life*. Cambridge: Polity Press.
- Nevárez, Julia. 2021. *The Urban Library. Creative City Branding in Spaces for All*. New York: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-57965-4>
- Oldenburg, Ray. 1989. *The Great Good Place. Cafés, Coffee Shops, Bookstores, Bars, Hair Salons and Other Hangouts at the Heart of a Community*. Saint Paul: Paragon House.
- Peterson, Melike. 2023. "Libraries as Felt Spaces. Atmospheres, Public Space and Feelings of Dis/comfort". *Emotion, Space and Society* 49. <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2023.100986>
- Pink, Sarah. 2009. *Doing Sensory Ethnography*. London: SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781446249383>
- Robinson, Jennifer. 2014. *Ordinary Cities. Between Modernity and Development*. London, New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203506554>
- Shovelin, R. 2013. "Libraries as Community Indicators". *Public Library Quarterly* 32/1: 1–21. <https://doi.org/10.1080/01616846.2013.760310>
- Spencer-Bennett, Kate. 2020. "Libraries in Women's Lives. Everyday Rhythms and Public Time". *Educational Review* 74/4: 844–861. <https://doi.org/10.1080/00131911.2020.1803796>

THE ATMOSPHERE OF THE LIBRARY: AN AUTOETHNOGRAPHY OF THE EVERYDAY CITY

Taking the concepts of the third place and third space as its starting point, and taking autoethnography as its methodological framework, this paper explores the role of the library as a key element in everyday urban life. The author uses a personal narrative analysis to explore how the library transcends its institutional function, becoming a space of socialization, identification, emotional security and urban rhythmization. The library is examined as a microcosm of the everyday city, a space of atmosphere, care and duration, where feelings of belonging and continuity are shaped through sensory experiences, routine and collective memory. The article emphasizes the importance of the library in preserving the spontaneity and softness of urban life, especially as a result of accelerated living and digitalization. The atmosphere of the library is interpreted as a fundamental dimension of urban existence, providing its users with a chance to have a rest, meet others and experience silence in their fragmented everyday life. The autoethnographic approach allows interpreting the library as an emotional and social anchor, a place where the city becomes personal, accessible and *good enough* to live in.

Keywords: library, everyday city, atmosphere, space, autoethnography

UKORAK S KNJIŽNIČARKOM ANAMARIJOM STARČEVIĆ ŠTAMBUK

MILKA TICA

KGZ, Knjižnica Medveščak

Kao uspomenu na zajedničko djelovanje na polju knjižničarske djelatnosti s poštovanjem posvećujem ove redove Anamariji Starčević Štambuk. Anamarija je životom i radom pokazala da je osoba od povjerenja, uvijek pažljiva, otvorena za svaku suradnju. Vrlo je jednostavno izlazila izvan zidova svoje knjižnice te srdačno i s predanošću dijelila svoja stručna iskustva. Upoznala sam je na studiju bibliotekarstva i od tih dana djelovale smo kao odane stručne suradnice.

Diplomirala je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu filozofiju, komparativnu književnost i bibliotekarstvo. Kao voditeljica knjižnice Instituta za etnologiju i folkloristiku kontinuirano je od 1986. godine obavljala sve stručne knjižnične poslove. Provodeći korisne inovacije stekla je uvjete za zvanje više knjižničarke 2016. godine, a potom i knjižničarske savjetnice 2022. godine. Tijekom trideset godina profesionalnog djelovanja postavila je brojne izložbe, samostalno i u koautorstvu. Tinski rad i suradnja s Knjižnicom Medveščak iznjedrili su niz tematskih knjižničnih izložaba. Osim s Knjižnicom Medveščak, na postavljanju tematskih izložaba surađivala je i s drugim kulturnim institucijama (Austrijski kulturni forum, Zagreb), muzejima (Etnografski muzej), školama (OŠ Selca, otok Brač, OŠ Krašić) i udrugama (Centar za održivi razvoj Gerbim, Lubenice, Centar za ženske studije, Zagreb).

Anamarija Starčević Štambuk s lakoćom sudjeluje u rješavanju knjižničarskih problema i širi filozofiju mogućeg pa stoga nikada ništa nije odbila, nikada joj ništa nije bilo teško. Uvijek je spremna dočekala uvođenje novih modela poslovanja. Tako je na samim počecima razvoja kompjutorizacije u knjižnicama 1986. godine uvela informatizaciju u knjižnično poslovanje u bazu Helix, a zatim u Filemaker II. Već 1998. godine u knjižnici Instituta za etnologiju i folkloristiku obrađen je sveukupni knjižni fond. Uključivanjem Instituta 1993. u projekt CARNET-a postala je koordinator i sistem inženjer te je priključila knjižnicu internetskoj mreži kao jednu od prvih u Hrvatskoj. Važno je napomenuti da je Anamarija Starčević Štambuk godine 2002. pridružila knjižnicu Instituta za etnologiju i folkloristiku u projekt SZI podsustava Humanistika. Ubrzo nakon toga, točnije od 2005. godine, baza

podataka institutske knjižnice dostupna je i *online*. Od 2014. uključuje se i u implementaciju programa Aleph Nacionalne i sveučilišne knjižnice.

Anamarija Starčević Štambuk otišla je i korak dalje i odlučila se za digitalizaciju knjižnog fonda knjižnice Instituta za etnologiju i folkloristiku. Godine 2009. primijenila je projekt volontiranja u knjižnici na digitalizaciji građe, a 2011. uključila je knjižnicu u suradnji s Odjelom dokumentacije Instituta u projekt izgradnje institutskog digitalnog repozitorija. Sudjelovala je u vođenju projekta *Znamenite obitelji* u okviru višegodišnjeg projekta *Znameniti.hr* (2019. – 2020.).



U knjižnici IEF-a, Zvonimirova 17, 1998. Obiteljska arhiva.

Kontinuirano je pripremala kataloge izdanja Instituta, biltene prinova, letke o djelatnosti knjižnice te razne popratne materijale uz pojedine projekte, skupove i manifestacije Instituta.

Svoju stručnost potvrđivala je i u sudjelovanju u nizu stručnih poslova u knjižnicama izvan matične knjižnice. U knjižnici Hrvatskoga zavoda za javno zdravstvo u Zagrebu obavljala je stručne poslove revizije i obradbe knjižne građe, kao i obrade doniranih knjiga u sklopu humanitarne akcije udruge Anđeli čuvari pri knjižnici Instituta za fiziku u Zagrebu. Kao dio stručnoga tima sređivala je fond knjižnice Centra za ženske studije. Svoj je stručni trag ostavila i u radu Komisije za glazbene knjižnice i zbirke HKD-a na projektima prikupljanja

podataka u okviru izrade *Vodiča kroz glazbene knjižnice i zbirke Zagreba*, koji je sastavila i uredila Vedrana Jurčić (Zagreb, 1997.). Prisustvo Anamarije Starčević Štambuk zabilježeno je i na domaćim i međunarodnim stručnim skupovima.

Nije izostalo ni stručno usavršavanje na tečajevima, radionicama i seminarima. Kako bi se stekao dojam o spektru njezine zainteresiranosti za razne stručne teme valja navesti samo neke. U okviru projekta Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara pohađala je Konferenciju korisnika integriranog knjižničnog sustava Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu te visokoškolskih i znanstvenih knjižnica "Revizija i otpis knjižnične građe u visokoškolskim, znanstvenim i specijalnim knjižnicama" (NSK, Zagreb); nadalje, sudjelovala je u *webinaru* održanom na temu financiranja objavljivanja radova nastalih kao rezultat završenih FP7 projekata (Knjižnica IEF-a) te na okruglom stolu u okviru svečanog obilježavanja 40. obljetnice osnutka Zagrebačkog knjižničarskog društva "Uloga stručnog knjižničarskog društva danas", kao i na okruglom stolu o slobodnom pristupu informacijama "Knjižnice i održivi razvoj" (NSK, Zagreb).

Uz stručne radove iz bibliotekarstva, Anamarija Starčević Štambuk napisala je više osvrta i eseja. Objavila je više stručnih radova u hrvatskim časopisima u koautorstvu s Milkom Ticom. Tema tih radova je izložbena knjižnična djelatnost na primjeru izložaba Knjižnice Medveščak te timski rad pod nazivom "Mislimo i djelujemo zajedno" (*Zbornik radova 8. seminara Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnost suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, Poreč, 24. – 26. 11. 2004.*, Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005., 308–310).

Uz stotu obljetnicu rođenja Mate Vene Starčevića, suca i gradonačelnika grada Zagreba, objavila je zanimljiv rad "Uspomene, krhotine, reminiscencije – obiteljski muzej (povijesno-kulturna baština u mom domu)" (*Zbornik radova sa Znanstveno-stručnog skupa s međunarodnim sudjelovanjem – Zavičajnost, globalizacija i škola, Gospić: Visoka učiteljska škola, 2006.*, 289–303).

U suradnji s Jasnom Čapo pripremila je rad "Neka obilježja iseljeništva iz Sumartina" (*Sumartin, Zbornik radova*, Sumartin, Split: Zbornik "Kačić", 1992., 255–260) te u koautorstvu sa Zoricom Rajković i Mirenom Pavlović "Etnološka i folkloristička istraživanja Hrvata u Mađarskoj" (*Migracijske teme* 3/3 (1990): 383–396).

Od ostalih stručnih radova Anamarija Starčević Štambuk je objavila: "Kartoteke Instituta za etnologiju i folkloristiku" (*Zbornik radova Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnost suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture*, Zagreb: Hrvatsko arhivističko društvo, 2018., 313–316); "Od zapisa na listićima tombole do knjiga u oblacima, uz 70-u godišnjicu IEF-a" (*Zbornik radova Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnost suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture*, Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2019., 366–367); "Tekući urbani projekti IEF-a i njihova izdavačka produkcija" (*Nakladništvo u baštinskim ustanovama: zbornik radova sa Stručnog skupa Nakladništvo u baštinskim ustanovama kao prilog njegovanju zavičajnosti, održanog u Šibeniku 24. i 25. svibnja 2018.*, Šibenik: Gradska knjižnica "Juraj Šišgorić", Knjižničarsko društvo Šibenik, 2019., 150–155).

Anamarija Starčević Štambuk priredila je i virtualnu izložbu *Listići tombole* (Unutar EU projekta ICARUS HR – CREARCH – kreativni arhivi, virtualne izložbe i multimedijalni program “Priče iz arhiva”, <https://www.icarushrvatska.hr/priceizarhiva/ief>).

Rad Anamarije Starčević Štambuk obuhvaća i pripremu bibliografija eminentnih znanstvenika. Svakako su najvažnije bibliografije radova Vinka Žganca, Maje Bošković-Stulli, Jerka Bezića, Ivana Ivančana, Dunje Rihtman-Auguštin, Lydije Sklevicky, Zorice Vitez, Divne Zečević i drugih. Značajne su i tematske bibliografije: “Prilog bibliografiji etnoloških i folklorističkih radova o južnim Slavenima u Mađarskoj izrađen na osnovi zapisa pohranjenih u biblioteci Instituta za etnologiju i folkloristiku” (*Folklór és tradíció* 7 (1994): 330–339); “Popis objavljenih radova suradnika ZIF iz okvira istraživanja na projektu u razdoblju od 1984 – 1988. godine” (*Narodna umjetnost* 26 (1989): 209–232); “Pregled folklorne građe Dubrovačkog priobalja i Konavala pohranjene u Dokumentaciji i biblioteci Zavoda za istraživanje folkloru u Zagrebu” (*Zbornik Dubrovačkog primorja i otoka* 3 (1991): 103–112).

Svoju stručnost potvrdila je i kao urednica knjiga: Mate Ujević, *Narodne poslovice, izabrao i poredao po sadržaju Mate Ujević* (Stipe Botica, prir. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Naklada Jurčić, 2011.) te Anica Juras-Ljubić, *Zgode i nezgode Ciplića Njuškalića: čudnovati doživljaji jedne ribice u Jadranskom moru* (Zagreb: Vrijeska Ročić Petrović, 2015.).

Bila je i članica uredništva berlinskog časopisa *Demos, internationale ethnographische und folkloristische informationen* od 1989. do 1992. godine u kojem je objavila više stručnih prikaza te suurednica tematskog broja časopisa *Kruh & ruže* (3 (1995)).

Anamarija Starčević Štambuk svoju je stručnost potvrdila i u pripremi stručnih kazala u recenziranim časopisima. Priredila je indeks prikazanih knjiga u godišnjaku *Narodna umjetnost* 21 (1984) – 25 (1988); *Narodna umjetnost* 26 (1989): 233–240; “Popis izdanja Zavoda za istraživanje folkloru (prije Institut za narodnu umjetnost)” (*Narodna umjetnost* 26 (1989): 241–242); Ivana Šarić, Ana-Marija Bekavac, “Etnološka tribina: Popis sadržaja” (*Etnološka tribina* 30/23 (2000): 157–179); Ivana Šarić, Ana-Marija Bekavac, “Popis sadržaja Etnoloških tribina” (*50 godina Hrvatskog etnološkog društva (1959. – 2009.)*, Tihana Rubić et al., ur. Zagreb: Hrvatsko etnološko društvo, 2009., 177–213).

U suradnji s Odsjekom za etnologiju i kulturnu antropologiju te Odsjekom za kroatistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu jedanput godišnje priređivala je predavanja za studente o djelatnosti i radu Instituta i knjižnice. Uz navedena predavanja održala je i promociju publikacije “Neprekinuta nit mulinera” u Centru za održivi razvoj Ekopark Pernat na Cresu u svibnju 2010. godine te u travnju 2012. predavanje “Što se radi u Institutu za etnologiju i folkloristiku” u institutskoj knjižnici u okviru Programa Informativne srijede Knjižnica grada Zagreba. Održala je i izlaganje “Knjižničarsko spravišće ili bibliotečne spelancije, uz pokoji statut i regulu” (*Slojevi zbilje, žanrovi i etnografije, radovi projekta Instituta za etnologiju i folkloristiku (2002. – 2005.)*, 2004.).

Anamarija Starčević Štambuk u svom radnom vijeku imala je više posterskih izlaganja na međunarodnim stručnim skupovima koja su objavljena u stručnim časopisima, a

najvažnija su: "Djelatnost Knjižnice Instituta za etnologiju i folkloristiku – od bibliografija do izložbe, od obrade specijalne građe do elektronskih i digitalnih prezentacija" (međunarodni stručni skup *Festival knjižničarstva: "Pokaži što znaš 2"*, Sisak, 6. – 7. 10. 2015.); te u koautorstvu s Milkom Tica: "Mreža znanja i odnosa" (8. seminar AKM, *Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture*, Poreč, 24. – 26. 11. 2004.); "AKM: na primjeru izložbene djelatnosti Knjižnice Medveščak" (*Zbornik radova 7. seminara Arhivi, knjižnice, muzeji*, Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004., 286–293); "Insajderski doživljaj AKM-Radionice Kulturni turizam, Rovinj 1997. – Poreč 2006." (10. seminar AKM, Poreč, 22. – 24. studeni 2006.); "Ususret Voyageru iz odabranih glazbenih knjižnica i zbirki Zagreba" (9. dani specijalnih knjižnica, Opatija, 13. – 16. 5. 2007.).



Dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, Lovran, 2021. Snimila Mihaela Blagaić Kišiček.



S Mihaelom Blagaić Kišiček. Dvanaesti festival hrvatskih digitalizacijskih projekata, NSK, Zagreb, 2023.

U suradnji s Bibliotekom Nova etnografija surađivala je na uređivanju knjiga: *Izabrana djela Nikole Bonifačića Rožina* (Ruža Bonifačić i Tvrtko Zebec, ur. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 2017); Vilko Endstrasser, *Mali oblici: promišljanje žanra* (Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 2020.) i Lydia Sklevicky, *Žene i moć: povijesna geneza jednog interesa* (Andrea Feldman i Marijana Kardum, ur. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Hrvatska sveučilišna naklada, 2020.).

Priredila je 2025. godine audioknjigu *Lydija Sklevicky, U potrazi za drugim spolom* (<https://www.ief.hr/izdavastvo/digitalna-izdanja/u-potrazi-za-drugim-spolom/>).

Anamariju Starčević Štambuk u njezinu radnom stažu prati i aktivno članstvo u knjižničarskoj udruzi. Članica je Hrvatskoga knjižničarskog društva od 1987. te HUMKAD-a (IAML) od 2003. godine.

Suradnja s Anamarijom Starčević Štambuk, voditeljicom knjižnice Instituta za etnologiju i folkloristiku i knjižničarskom savjetnicom, ostaje u srcu kao vrijeme uzajamnog dijeljenja stručnih ideja, znanja i praktičnoga rada. Pamti se njezino radosno sudjelovanje u rješavanju knjižničnih standarda kao i usputnih problema. U stručnim krugovima ostat će zapamćena kao stručna, srdačna, tolerantna, širokogrudna nositeljica brojnih knjižničnih inovacija.

KNJIŽNIČARKA VELIKOGA SRCA: UZ ODLAZAK U MIROVINU ANAMARIJE STARČEVIĆ ŠTAMBUK

JASNA ČAPO

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

Anamarija Starčević Štambuk, svima nama poznatija kao Anana, zaposlila se u Institutu za etnologiju i folkloristiku daleke 1986. godine. Nekadašnja studentica fizike, diplomirana filozofkinja i komparatistica, već tada brižna majka dvaju sinova – Domagoja i Matije, dolazi u Institut raditi u knjižnicu. Od onda je prošlo gotovo 40 godina u kojima je Anana vodila knjižnicu i surađivala s institutskim i brojnim drugim kolegama, a ove se godine sprema u mirovinu. Tom se prilikom prisjećam njezina djelovanja i uloge u Institutu. Ovaj će zapis mjestimično biti vrlo osoban, jer smo puno toga dijelile i zajedno (od)radile u ta četiri desetljeća otkako smo praktično istoga dana počele raditi u Institutu.

Dolaskom u Institut Anana uskoro postaje voditeljica naše stručne knjižnice te upisuje studij bibliotekarstva. Oduvijek je smatrala da bi uz knjige važne za našu specijalističku knjižnicu za etnologiju, folkloristiku i etnomuzikologiju valjalo nabavljati i opće knjige iz povijesti društva i kulture, domaće i svjetske. U doba prije trideset-četdeset godina, prije nepregledne produkcije kojoj danas svjedočimo, to i nije bilo tako teško. Pomagala sam joj u praćenju inozemnih, a ona je suvereno naručivala široki spektar domaćih izdanja. Uoči odlaska u mirovinu Ananu još uvijek nije minuo knjižničarski žar te je početkom posljednje godine svoga zaposlenja (2025.) za Institut pribavila stotinjak knjiga, uglavnom domaće publicistike i znanstvene produkcije.

Anana je bila među prvim kompjuterski opismenjenim zaposlenicima Instituta. I mene je povela na prvu obuku o radu s kompjutorima u Sveučilišni računalni centar (SRCE) osamdesetih godina prošlog stoljeća. Stalno se dalje usavršavajući, uvela je nove programe za organiziranje i pretraživanje knjižnog kataloga; kako je tehnologija sve brže napredovala svesrdno se založila za zapošljavanje kompjutorskog tehničara s kojim je kasnije pratila tehnološki razvoj i nadograđivala institutsku kompjutorsku infrastrukturu. Na određeni je način predvodila digitalizaciju ne samo knjižnice nego i institutskih izdanja, predlažući nove načine njihove prezentacije i diseminacije. Njezin trenutni, vjerojatno ne

i posljednji, projekt je zvučna knjiga popularnih članaka Lydije Sklevicky iz osamdesetih godina, prerano preminule institutske znanstvenice i predvodnice feminističkoga pokreta u nekadašnjoj državi.

Radeći u Institutu za etnologiju i folkloristiku, i to na knjižnoj građi, Anana se dobro upoznala s našim disciplinama pa je na stručnim skupovima knjižničara prezentirala rad knjižnice i naša izdanja, a surađivala je i na znanstvenim istraživanjima marljivo skupljajući novinske tekstove na razne teme kojima su se bavili institutski znanstvenici. Zahvaljujući dnevnim kontaktima s institutskim znanstvenicima i nabavi knjiga za naše projekte mislim da Anana možda bolje od svih kolega prati i poznaje ukupnu etnološku i antropološku djelatnost u Institutu. S kolegicom (i spisateljicom) Milkom Ticom iz Gradske knjižnice Medveščak postavila je četrdesetak izložbi etnografske ili folklorističke tematike.



S djelatnicima IEF-a na skupu u Čakovcu, 1990. Snimila Grozdana Marošević. IEF foto 30082

Zajedno smo potpisale jedan davni rad o iseljenicima s njezina otoka po svojti, Brača. Odvela me na terensko istraživanje krijesova u Krašić; tamo je stvarala prve kontakte (i kasnije je godinama dočekivala jednoga kazivača u Zagrebu!), vozila me amo-tamo od Zagreba do Krašića u sitne jutarnje sate kako bismo stigle na paljenje krijesa, *vuzmenke*, u cik zore na Uskrs. Rezultate tog istraživanja uključila sam u svoju knjigu o Uskršnjim običajima, uz Ananine fotografije. Sjećam se da su prve godine odlaska u Krašić s nama bili i njezini sinovi, od kojih se rijetko razdvajala dok su bili mali. I godinama nakon toga, kad sam odavno odustala od odlazaka u Krašić, Anana bi na Veliku subotu nosila hranu na blagoslov

u Krašić. Privlačnost toga mjestašca za Ananu nije se ograničavala samo na etnografski interes za lokalne tradicije, nego je, predmnijevam, daleko više vezana uz obiteljsku povijest, uz susret njezina oca Ante Starčevića, tada dječaka, i djeda, gradonačelnika Zagreba Mate Vene Starčevića, s kardinalom Stepincem daleke 1940. godine, kao i suđenje ocu zbog Stepinčeve biste koju je napravio početkom osamdesetih godina prošloga stoljeća.



S Aleksandrom Muraj i Grozdanom Marošević na sindikalnom izletu u Krašić, 2000. Snimio Ivan Lozica. IEF foto 43643.

No, dosad nabrojanim ne iscrpljuje se Ananin angažman u Institutu. Kao dugogodišnja predstavница zaposlenika u Nezavisnom sindikatu znanosti i visokog obrazovanja, vodila je sindikalnu politiku, uglavnom financijske pomoći zaposlenicima i organiziranja društvenih događanja povodom raznih blagdana. Na određeni je način vodila i politiku ljudskih resursa, pružajući mogućnost netom diplomiranim ili nezaposlenim osobama da se, dok traže

odgovarajući posao, zaposle kao pomoćno osoblje u knjižnici. Tako je nekoliko zajedničkih kolega i poznanika neko vrijeme radilo u knjižnici. Anana bi ih podučila nekim osnovnim knjižničarskim poslovima, a bome, nekima bi sugerirala i temu kojom bi se u okviru Instituta mogli baviti. Neki su postali naši kolege, trajno se premjestivši u znanstvene redove zaposlenika. Neki su na drugim njima primjerenijim mjestima ostvarili lijepe karijere. Njegovala je kontakte s tim osobama i kad su postali vanjski suradnici ili se drugdje zaposlili. Neki su je nastavili redovito posjećivati, donosili su svoje knjige, s njome pretresali društvena i politička pitanja, kojih svih tih godina Ananina rada nikad nije manjkalo. Uostalom, njezino institutsko djelovanje počinje baš uoči ključnih događaja u novijoj hrvatskoj povijesti.

Anana potječe iz velike obitelji s očeve i majčine strane, intelektualaca kroz više generacija, obitelji koja je u jednom trenutku spojila južnu i sjevernu Hrvatsku te ispisala značajne stranice hrvatske povijesti kroz umjetnost, politiku, društveni i liječnički angažman (obitelji Juras, Ljubić, Dobrović, Starčević). Raspad posustajućega režima kojega se još zadnjim naporima željelo održati i po cijenu rata i tektonske promjene društvenoga sustava devedesetih godina Anana je doživjela s nadom u dolazak slobode iskazivanja nacionalne pripadnosti, vjere i misli te razvoja demokratskoga društvenog poretka. Anana je tada na sebe preuzela zadaću da suvremenoj kulturnoj javnosti približi djelovanje svojih nedovoljno poznatih ili priznatih predaka, npr. oca, kipara Ante Starčevića (1933. – 2007), autora velikoga sakralnog opusa ili nevjerojatne bake Antice Juras-Ljubić (1898. – 1967), diplomirane “prirodoslovke” (prirodoslovni studij na Filozofskom fakultetu završila je 1923.), šampionke kulturnoga i humanitarnoga rada, autorice niza književnih osvrtâ, eseja, pjesama i pripovijedaka za djecu. Tako je uz Ananinu svesrdnu pomoć u Galeriji Antuna Augustinčića u Klanjcu 2006. godine postavljena očeva izložba, a Hrvojka Salopek Mihanović priredila mu je monografiju (2007.); dok je bakin omalen roman koji prati pustolovine jedne ribice, *Zgode i nezgode Ciplića Njuškalića* (original 1935.), Ananinim zalaganjem doživio pretisak 2015. godine, u nakladi Ananine sestrice Vrijeske Ročić, a u Jelšanskoj knjižnici je u studenom 2024. održana izložba posvećena radu i djelu rođene Hvaranke Antice Juras-Ljubić.

Anana je, uza sve svoje profesionalne i obiteljske obveze, oduvijek bila izvrsno informirana o svim društveno-političkim događanjima i o svemu je imala jasan i čvrst stav. Kompleksna obiteljska povijest kao i očevo i suprugovo (Damir Štambuk) progon u socijalističkoj Jugoslaviji obilježili su njezinu mladost i iznjedrili cjeloživotni interes za politiku. Unatoč takvu kontekstu sazrijevanja, Ananinim političkim stavovima i društvenim komentarima nikad nije manjkalo objektivnosti i kritičnosti. Rekla bih da je Anana imala (i ima) izoštreni društveni i politički nerv, štoviše talent za prosudbu društvenih i političkih događaja, za razlikovanje ključnoga od perifernoga, za ocjenu sadašnjega trenutka i njegovih efekata u budućnosti, za razumijevanje kompleksnosti situacija i stoga nemogućnosti da ih se jednoznačno ocijeni. Često mi je govorila o paradoksima hrvatske politike i društva. Razgovori s Ananom su informativni i zanimljivi, ponekad iznenađujući, uvijek poučni, ako je sugovornik spreman izdići se iznad svoje ideologije i povijesne uvjetovanosti svoga iskustva i stavova. S Ananom je bio užitak raspravljati! Osim na povijest i politiku, često bi se osvrtna i na suvremenost i budućnost; primjerice zanimaju je razvoj umjetne inteligencije, tehnološka dostignuća, društvene pojave vezane uz nove tehnologije i slično.

Naši razgovori nisu bili lišeni razmatranja ljudskih sudbina, emocija i ljudskosti, dapače. Anana je duboko empatična, a od bake Antice i majke Marije naslijedila je i pedagoško-humanitarni senzibilitet. On se ogleda u nevjerojatnoj brizi za druge ljude. Anana je zaštitnica slabih, siromašnih, bolesnih, zatvorenika. Da, i zatvorenika, ali naravno ne svih, nego onih koji su u bivšem režimu nastradali zbog svojih političkih uvjerenja. Svim tim skupinama treba brzo i efikasno pomoći; ne može se čekati ni oklijevati razmišljajući što bi trebalo učiniti. Treba reagirati odmah i sada, i tada morate brzo odlučiti jeste li uz Ananu i njezine inicijative ili ne. Dobro se sjećam kad je lobirala za pomoć obitelji svojega potkraj socijalizma pritvorenog šogora, Ivana Zvonimira Čička. Tada je sindikat za Novu godinu (Božić se tih godina još u javnosti nije spominjao kao blagdan!) dijelio poklon-bonove. Moj je završio kod Anane, kao pomoć Čičkovo obitelji! Posebnu je brigu iskazivala prema svim institutskim kolegama koji su se razboljeli ili otišli u mirovinu. Nije ih zaboravljala – redovito ih je telefonski kontaktirala, smjestila bi ih u bolnicu ili u starački dom, posjećivala, obavljala bi sve što nisu mogli sami obaviti, pozivala ih na domjenke, iskazivala im neku sitnu pažnju... Onima pak koji su trenutno posustali u znanstvenom radu predano je pomagala pri pisanju disertacije ili objavljivanju davno pripremljenog rukopisa koji je prema njezinu mišljenju vrijedan objavljivanja. Anana je zapravo djelovala kao *coacherica* i prije nego što je to postalo profesija. Za nju je *coaching* bio nezaobilazan dio njezina radnog habitusa. Jer rad je za Ananu puno šire definiran od uskoga opisa knjižničarskoga radnog mjesta; njezin je odnos prema drugima uvijek personaliziran i, ako je to potrebno, ima i socijalnu notu. Mislim da je ona uvelike pridonijela kolegijalnoj klimi i brizi o drugome unutar Instituta. Nije zaboravljala ni preminule kolege. Osobito bi je pogodili odlasci naših mladih kolega i njezinom zaslugom njihovi radovi ne bi bili zaboravljeni; bili bi dovršeni, objavljeni, promovirani... Empatija i briga za bolesne pojačale su se s godinama, možda vezano i uz nenadanu preranu smrt njezine sestre Gordane. Ananina energija i upornost u brizi za druge su zadivljujuće. Jednom prilikom je njezin sin Domagoj toj ocjeni dodao i da ga mama po svojim projektima, radu, inventivnosti, brizi i kreativnosti podsjeća na *didu* Antu, s tom razlikom što *mamini projekti/ljudi nisu izliveni u gipsu ili bronci!* Doista predivna usporedba lika i djela oca i kćeri, odnosno djeda i majke!

Logika njezina djelovanja jest brzo, hitno, okretno. Anani se nije smjelo reći da nešto nemaš ili da bi nešto trebao, ona bi to istoga časa stvorila. Uvijek spremna na akciju, uvijek bolja od svih drugih u empatiji, pomoći, čašćenju... To me sjetilo i našega prvog zajedničkog čašćenja kolega u Institutu. Dok je Institut još bio vrlo mala zajednica, bilo je uobičajeno nakon prve plaće počastiti sve zaposlenike. Sjećam se dobro nove torte "Zagreb" koju je tih godina lansirala poznata donjogradska slastičarnica, a koju je donijela Anana. Danas više nitko ni ne zna za tu tortu, razne moderne i pomodne slastice engleskih ili francuskih imena potisnule su je u ropotarnicu omiljenih kolača, no u ono doba je, kao i mnoge druge stvari, ta torta bila naznaka novih vjetrova i novoga vrednovanja lokalnoga uoči kulturne zagrebačke Univerzijade 1987., mirisala je na otvaranje i društvene promjene. Ili je to tako ostalo zabilježeno u mojem sjećanju. I nakon što joj je nedavno temeljem pravomoćne sudske presude na ime neisplaćene razlike u plaći bio isplaćen novac, Anana je priredila *feštu* i lijepo nas počastila. Još jedan dokaz njezine nesebičnosti i potrebe za

okupljanjem i druženjem kojima se potiče kolegijalna atmosfera u Institutu. Da mi je samo znati kakvu će nam *feštu* prirediti prilikom odlaska u mirovinu!

Neki su Ananini planovi bili i avanturistički. Nisam je htjela pratiti u pothvatima kao što je želja da za 50. rođendan leti balonom iznad Zagreba ili da posjeti Djeda Mraza u mjestu Rovaniemi u Finskoj. Djeda Mraza je nakon godina želje posjetila 2024. pritom snimivši njegovu Božićnu čestitku zaposlenicima Instituta! Nije li to posve originalno? I u skladu s Ananom! S vremenom je naučila da ne može očekivati od drugih da je prate u njezinim planovima, jer ti drugi nisu toliko kapacitirani vremenom, empatijom, fizičkom izdržljivošću, odlučnošću ni interesom za njezin plan. Kad bi se u nekom poslu našla usamljena, sama bi potegla kako bi nas potaknula da je ipak podržimo. Kad bi vas nešto zamolila, niste se mogli obraniti, jednostavno niste mogli reći da vas se to ne tiče.

I tako, dok moja prijateljica odlazi u mirovinu 2025., ja se na isti taj *Abschied* spremam sljedeće godine. Žalim što nećemo zajedno i otići iz Instituta kao što smo zajedno i došle, ili možda nismo baš u isti dan, tko bi se toga još pouzdano sjećao. Jedno je sigurno, Anana je oduvijek bila u Institutu, bit će i sada kad je tamo više službeno neće biti, a ja ću se sigurno zabuniti i tijekom 2026. reći, *Idem na peti kat javiti se Anani!*

Napomena: Je li u Ananinih i mojih skoro četrdeset zajedničkih godina u Institutu baš sve bilo tako kako sam ovdje ispisala? Sigurno nije. No, to nije ni važno. Proces pisanja je proces prisjećanja, izmišljanja i zamišljanja, uljepšavanja i mitologiziranja stvarnih događaja i trenutaka. Mene je iz nekog razloga bilježenje Ananinih institutskih dana navodilo na smiješak. Smijem li se ja to već sama sebi dok rezimiram njezino djelovanje? Ne znam, znam samo da sam se s Ananom puno i smijala, čak i kad je to bilo kroz suze! Živjela mi prijateljice!



S Jasnom Čapo. Skup povodom stogodišnjice rođenja Vinka Žganca, Čakovec, 1990. Snimila Olgica Tomik. IEF foto 29910.



S Tanjom Perić-Polonijo. Dan Instituta, Zvonimirova 17, 1999. Snimila Koraljka Kuzman Šlogar. IEF foto 41755.



Izlet u Molve, 1999. Snimio Ivan Lozica. IEF foto 41041/52.



Sindikalni izlet. Majerovo vrilo, 2023. Snimila Sanja Lesić.



U krugu obitelji, 2021. Obiteljska arhiva.



Sa sinovima, 2023. Obiteljska arhiva.